

TEO GRÜNBERG'LE SÖYLEŞİ
(Raşel ve David Grünberg'le Birlikte)

Ahmet İnam – Hocam şimdi bu konuşmamızı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nün 110. kuruluş yılını kutlamak üzere yapıyoruz. Sizin gibi değerli bir hocanın mezun olduğu Üniversite'yi anlatması çok anlamlı. İsterseniz, sizin zamanınızda, öğrencisi olduğunuz, tezini verdiğiniz İstanbul Üniversitesi'ndeki havayı anlatmakla başlayabilirsiniz. Hocaları, kendi konumunuzu, isterseniz daha eskilere gidip, mühendis olarak mezun olduğunuz Fen Fakültesi atmosferini de anlatabilirsiniz. Almanya'dan gelen hocalar vardı galiba değil mi? Sizin de hocanız oldular. Beni çok meraklandırın şey hocam, sizin bir otodidakt olduğunuz; yani çok başarılı bir şekilde kendi kendinizi yetiştiren bir insan olmanızdır. Bu konuda, dünyada bir örneği de olduğunu sanmıyorum. Yani Quine'ları filan düşündüğümüzde değil mi hocam. Onlar hepsi konularıyla ilgili bir atmosferde yetişmişler; tartışabildikleri birçok hocaları ve arkadaşları olmuş, Ama siz, yalnız kalmışsınız ve sizin konuşabileceğiniz, dilinizi anlayan insanlar da çok azdı. Ama bütün bu güçlüklerle rağmen, Türkiye gibi, neredeyse felsefe ve mantık için çöl diyebileceğimiz bir atmosferde, siz bir vaha oldunuz. Sizin durumunuz, mucize gibi bir şey geliyor bana. Nasıl izah edersiniz hocam kendi konumunuzu?

Teo Grünberg – Ben liseden itibaren geniş anlamda felsefe adını koymadan böyle soyut ve genel konularda tartışmaktan hoşlanırdım.

A.İ. – Hangi lisede okudunuz hocam?

T.G. – Şişli Terakki Lisesi.

A.İ. – Felsefe okudunuz mu, felsefe dersi?

T.G. – Felsefe dersi okudum.

A.İ. – Ama fen kolundaydınız siz değil mi?

T.G. – Fen kolunda. Ben aslında felsefe değil de, lisede mantık ve sosyoloji dersleri aldım. Hocam da Emre Kongar'ın babası olan İhsan Kongar'dı. Çok, çok iyi bir beyefendi idi.

A.İ. – Evet ben onun methini duymuştum.

T.G. – Onun pek çok kitabı var. Mantık, sosyoloji, felsefe konusunda. Çok, çok iyi bir hocaydı.

A.İ. – Ne güzel.

T.G. – Ve derste sorular sorardı. İkimiz arasında diyalog biçiminde ders devam ederdi. Arkadaşlarım da, aman Teo hocaya bir soru daha sor, derlerdi.

A.İ. – Ders kaynasın diye.

T.G. – Böylece İhsan Kongar'ın etkisiyle sosyolojiye çok merak saldım.

A.İ. – Öyle mi, enteresan.

T.G. – Türkiye'de sosyoloji deyince Durkheim sosyolojisi anlaşılırdı o zamanlar.

A.İ. – Evet Durkheim vardı. Bir de Ziya Gökalp vardı. Neden devam etmediniz hocam sosyolojiye yahut neden felsefe okumadınız da kimya alanına geçtiniz?

T.G. – Sosyoloji, ekonomi, fizik, matematik ben bunları ayırmıyorum.

A.İ. – Ne güzel. Hâlbuki bizim kafamızda hep fen kolu, edebiyat kolu; bunlar hep ayrı ayrı durur; ama siz hepsini birleştirmişsiniz de. Çok enteresan. Mesela matematikçi olabilirdiniz değil mi hocam? Hiç heves ettiniz mi mesela matematik okuyayım dediniz mi?

T.G. – Ben kimya mühendisliği okumak üzere İstanbul Fen Fakültesine kaydoldum.

A.İ. – Kendiniz mi istediniz kimyayı, yoksa dışarıdan bir şey mi oldu?

T.G. – Daha çok aile etkisi. İlla mühendis ol baskısı vardı. Ben de bu ikisi arasında kaldım; çünkü bol bol matematik çalışıyordum. Ben kimya mühendisliği okurken; kimyadan çok, merak saldıgım matematik ve fizik derslerine devam ediyordum. En iyi hocalardan ders aldım. Bunların bir ikisini sayalım. Biri en büyük Türk matematikçisi sayılan Cahit Arf, o zaman doçentti. Diğeri çok çok iyi bir fizikçi olan Ratip Berker'di. Birkaç yabancı hocadan da ders aldım. Bunlardan biri Fransız fizikçisi Fouché idi.

A.İ. – Arndt varmış galiba değil mi hocam? Profesör Arndt.

T.G. – Evet Arndt benim kimya hocam olmuştu. Ondan baştan sona kadar kimya dersi aldım. Fritz Arndt Osmanlı döneminde yani Cumhuriyetten önce Darülfünun'a gelmiş ve kimya kürsüsünü Darülfünun'da kurmuş. Ondan sonra memleketine dönmüş, Cumhuriyet döneminde, o elli Alman arasında tekrar Türkiye'ye gelmiş. Arndt, Türkçe öğrenmiş ve dünyada kimya terminolojisinin kurucusu.

A.İ. – Laboratuvarları filan iyi miydi hocam, yani teknik olarak donanımlı mıydı hatırlıyor musunuz?

T.G. – Laboratuvarları o yönetmezdi. Onun Lütfü Ergene diye bir yardımcısı vardı, doçent oldu. O laboratuvarları yönetiyordu. Arndt, galiba teorik bir kimyacıydı. Tabii o zaman teorik kimya diye ayrı bir alan yoktu aslında. Derslerini Türkçe mi Almanca mı verdiğinden çok emin değilim. Şu anda hatırlayamayacağım.

A.İ. – Ama Türkçe verebilir mi?

T.G. – Tabii, Türkçe kimya kitabı yazarıdır kendisi.

A.İ. – Türkçe mi yazmış kitabı yoksa Almanca yazdı tercüme mi etti?

T.G. – Hayır, hayır. Türkçe yazdı. Lütfü Ergene'yle birlikte.

A.İ. – Kimya mühendisi olup hayata nasıl devam edeceğinizi düşünüyordunuz? Yani mühendislik yapacağınızı düşünüyor muydunuz mezun olduktan sonra?

T.G. – Hayır, hayır hiç içimden gelmedi.

A.İ. – Ne yapmayı düşünüyordunuz? Okul bitecek, sonra ne yapabilirim diye. Yani hiç felsefe bölümüne geçip, büyük katkı sunabileceğinizi, mantık çalışacağınızı düşünüyor muydunuz?

T.G. – Ben mezun olduktan sonra felsefe bölümüne girene kadar, kendimi boşlukta hissettim, çok kötü bir deneme oldu.

A.İ. – Bir bunalım diyebilir miyiz?

T.G. – Çok, hakikaten.

A.İ. – Ümit yok muydu hocam yani? Planınız yok muydu?

T.G. – Yok hiç planım yoktu. Ben, zaman bulabildiğim kadar okuyordum, okuyordum, okuyordum. Edebiyattan romandan tut, her konuda ne buluyorsam. Kitap görünce kendimden geçiyordum.

A.İ. – Anneniz de çok okuyan bir hanımdı değil mi hocam?

T.G. – Annem, evet.

A.İ. – Entelektüel bir hanımdı değil mi? Öyle hatırlıyorum.

T.G. – Roman olarak çok okurdu. Üç dilde okuyabiliyordu. İngilizce, Almanca, Fransızca.

A.İ. – Peki babanız hocam, entelektüel tarafı var mıydı?

T.G. – Babam daha çok tüccardı, ticaret lisesi mezunuydu. Ancak çok kültürlüydü. O da İngilizce, Almanca ve Fransızca'yı çok iyi okuyup konuşuyordu.

A.İ. – Siz küçük yaşlarda bu üç dili de biliyordunuz galiba?

T.G. – Evet. Almanca ve Fransızca'yı Türkçe'nin yanı sıra çok iyi bilmeme karşın İngilizceyi hiç bilmiyordum. Ancak ben her konuda okumak istediğim için İngilizce kitapları okumak benim için çok önemliydi. Kendi kendime çalışarak öğrendim. Çünkü bir bakıma İngilizce, Almanca ve Fransızcanın bir sentezi gibi olduğu için, yavaş yavaş İngilizceyi de öğrendim. Ve en sonunda eğitim dili İngilizce olan ODTÜ'ye gelince, bir bakıma İngilizce bilgim Almanca ve Fransızcanın önüne geçmiş oldu. Almanca ve Fransızca makale ya da kitap hiç yazmadım. Ancak, bildiğin gibi, İngilizce birçok kitap ve makale yazdım.

A.İ. – Peki hocam bu okumaların dışında özel bir hobiniz var mıdır? Derler ki Teo Bey yalnız okur. Mesela okumanın dışında, ne bileyim çiçek yetiştirme veya ne bileyim daha başka ilgileriniz olabilir mi?

T.G. – Kitap okumaktan bile daha fazla sohbet etmek.

A.İ. – Çok güzel. Sohbet etme. Peki, sohbet edecek arkadaşlar herhalde bulamıyordunuz değil mi hayatınızın ilk dönemlerinde?

T.G. – Bir kişi buldum mu, bu benim için artık cennete ulaşmak gibi oluyordu.

A.İ. – Dedenizin arkada resmini görüyorum, onu görebildiniz mi sağlığınızda?

T.G. – Evet ailede entelektüel deyince ilk akla o gelir. Benim annemin babası.

A.İ. – Peki onu görebildiniz mi sağlığında?

T.G. – Evet. On altı – on yedi yaşında vefat etti. Tam onunla konuşacak zaman.

A.İ. – Adı neydi hocam?

T.G. – David. Benim oğlumun adı. Soyadı Markus.

A.İ. – Annenizin babası olduğu için. Markus sanki bir Romalı soyadına benziyor.

T.G. – Felsefeci doktor. Benno Erdmann, belki adını duydunuz, oldukça tanınmış bir Alman felsefeci, onun yanında Bonn Üniversitesinde doktora yapmış.

A.İ. – Ama teolog da aynı zamanda değil mi?

T.G. – Ve pedagog.

A.İ. – Evet, anladım. Ben hep şeyi merak ediyorum hocam, kendinizi mesela o bunalım dönemlerinde yurtdışına atabilirdiniz, yurtdışında okuyabilirdiniz, birçok imkânlarınız vardı, dil biliyordunuz; neden hep burada kalmayı tercih ettiniz? Yani İstanbul'da kalmayı, Türkiye'de kalmayı.

T.G. – Kimya mühendisliğinden mezun olduktan sonra birçok arkadaş, dil bilen, Amerika'ya gitti. Ve beni teşvik ettiler. Bir aralık böyle kendimi kaptırdım formlar doldurdum ama ondan sonra ailemi ve yurduyu kesinlikle terk edemeyeceğimi anladım. Artık burada kökleştik. Mümkün değil ve bu güne kadar hiçbir zaman aklımın ucundan geçmedi memleketi terk etmek.

A.İ. –Yani köklerinizi burada görüyorsunuz.

T.G. – Evet gerçekten de. Düşünmedim. Hiç ayrılmak istemedim.

A.İ. – Ama yaptıklarınız da öyle hocam yani? Yazdığınız kitaplar, sözlükler, mantık terimleri sözlüğü yazdınız. Felsefeye birçok terim kazandırdınız. Yani çok büyük katkınız var felsefeye.

T.G. – Hele felsefeye başlayıp, memleketime hizmet etmeye başladıktan sonra, o zaman haydi haydi. Ama ondan önce bile ayrılmak istemedim.

A.İ. – Öyle pırıl pırıl bir Türkçeyle yaptınız hem de. Peki, zaman zaman size haksızlık yapıldığını düşündüğünüz dönemlerde filan isyan etmediniz mi? Ben Amerika’da olsaydım daha başarılı olurdu, daha güzel işler yapabilirdim dediğiniz zamanlar olmadı mı?

T.G. – Olmadı. Çünkü aslında pek o gibi durumlarla karşılaşmadım.

A.İ. – İşte, örneğin, İstanbul Üniversitesinde bir takım sorunlar yaşadınız mı?

T.G. – Bir tek Takiyettin Mengüşoğlu ile. Onun da benimle şahsen bir sorunu yoktu. Ben ona hiçbir zaman saygımı eksik etmedim. Ama o zâtın bana olan tavrı, öncelikle benim bazı hocalarımla olan probleminden kaynaklanıyordu. İkinci bir nedeni daha vardı. Modern mantığı, sembolik mantığı sevmemesi; ancak, buna karşılık, bir mantıkçı olan Bruno von Freytag Löringhoff’a büyük bir yakınlık duyuyordu. O Löringhoff’la lojistik adı altında bir nevi modern mantığa savaş ilan etmişti.

A.İ. – Ama o da bir şey yapmıyor muydu yine modern mantığa benzeyen bir mantıkla?

T.G. – Evet, geometrik şemalar falan kullanıyordu.

A.İ. – Şemalarla evet.

T.G. – O kitapları gördüm ben, inceledim. Onun için mantığa karşı, yani modern mantığa karşı bir sözü vardı, “sembolik membolik anlamam.”

A.İ. – Öyle mi diyordu sembolik membolik?

T.G. – Benim böyle bir basit, beni engellemeyen bir durum dışında...[kimseyle problemim olmadı].

A.İ. – Ama sizin için hakikaten, büyük bir şans olmuş değil mi hocam?

T.G. – Huzur içinde çalışabildim. Yani üniversiteye girdikten günümü dek öğrencilerim, hocalarım, tüm meslektaşlarım ile.

A.İ. – Kaçta başladınız hocam? Yani maaşlı olarak üniversitede çalışmaya 63 mü yoksa?

T.G. – Ben felsefe bölümünde 1960 yılında ders vermeye başladım.

A.İ. – Ne olarak, ilk sıfatınız?

T.G. – İlk sıfatım konferansçıydı.

A.İ. – Öyle bir kadro mu vardı?

T.G. – Evet, pek acayip.

A.İ. – Konferansçı olarak para alıyor muydunuz?

T.G. – Evet, komik bir ücret.

A.İ. – Sonra uzman oldunuz.

T.G. – Sonra asistanlığa müracaat ettim. İşte o zât uğraştı, asistan olmasın diye. Benim için daha iyi oldu. Çünkü uzman, ders veren kişi. Bu benim için çok daha önemli bir şeydi.

A.İ. – 60'ta başladınız öyle mi?

T.G. – Ama daha uzman olmadan, ders vermeye başladım. Önce deneme dersi yaptım.

A.İ. – 33 yaşındaydınız değil mi o zaman?

T.G. – 33 yaşındaydım. Bölümün bütün hocaları sınıfa geldiler. Macit Gökberk o zaman felsefe tarihi kürsüsü başkanı.

A.İ. – Başka kim vardı hocam?

T.G. – Halil Bey ...

A.İ. – Halil Vehbi Eralp değil mi?

T.G. – Evet, sistematik felsefe kürsüsündeydi ki, ben o kürsüye girdim ve doçent arkadaşlar. Dört doçent.

A.İ. – Mengüşoğlu yok muydu 60'ta. 147'lik olarak Almanya'daydı. Sonra geldi o.

T.G. – Çok kısa bir süre sonra geri döndü. Bu iki hoca profesör ve dört doçent. Hüseyin Batuhan...

A.İ. – Nermi Uygur

T.G. – Bedia Akarsu, İsmail Tunalı ve galiba en genci Nermi Uygur. Yaş sırasına göre.

A.İ. – Onlara ders verdiniz. Ne anlattınız hocam ilk dersinizde?

T.G. – Hüseyin Batuhan bana çok tavsiyelerde bulundu. Hazırlanmama yardım etti. Her şeyi yazdım, hazırladım.

A.İ. – Neydi konu?

T.G. – Konu önermeler mantığı. Sembolik mantık. Önerme eklemleri günlük dilde. Hazırladım, yazdım, okumaya çalıştım. Başlamaya çalıştım. Bir iki satır okudum. Baktım okuyamıyorum, olmayacak. Fırlattım kâğıtları.

A.İ. – İçinizden geldiği gibi.

T.G. – Ve o gün bugün öyle de oldu.

A.İ. – Siz zaten okuyamazsınız.

T.G. – Okuyamam, istesem de.

A.İ. – İçinizden geldiği gibi ama. Nasıl bir izlenim bıraktınız hocam? Dinleyenler ne dediler sizin bu dersinizden sonra size?

T.G. – E, çok memnun kalmışlar.

A.İ. – Hiç duymamışlar mı? Sizin anlattıklarınızı herhalde bazıları ilk defa duyuyordur.

T.G. – O konuda çok bilgim yok. Ancak Halil Bey Fransa'da mantık dersleri almış, daha sonra da İstanbul Üniversitesi'nde Hans Reichenbach'ın Fransızca vermiş olduğu mantık seminerlerine katılıp bazı derslerini Türkçe'ye çevirmişti.

A.İ. – Fransa'da yetişmişti evet. Almanca bilmiyordu değil mi hocam?

T.G. – Yok bilmiyordu. İyi Fransızca biliyordu. Bergson hayranıydı. Zaten Yahya Kemal'in yanında yetişmiş. Mantık bilmesine karşın, Hüseyin Batuhan'a modern sembolik mantık

“keçiboynuzu gibi bir şey” dermiş. Evet mantık biliyordu ve Reichenbach’ın derslerini Türkçe’ye çevirip yayınlamıştı.

A.İ. – Hüseyin Bey biliyor muydu hocam siz anlatmadan önce?

T.G. – Hüseyin Bey biraz tanıştı. Aşinalığı vardı.

A.İ. – Nermi Bey sonradan öğrendi.

T.G. – Hüseyin Batuhan dönüm noktasından geçti. Önce Kierkegaard üzerinde çalıştı.

A.İ. – Doktora tezini ben görmüştüm.

T.G. – Rus egzistansiyalizmi üzerinde yazmış da yazmış; çok küçük bir parçasını ancak tez olarak vermiş. Ondan sonra Nermi diyor ki, benim etkim altında analitik felsefeye meyillenmiş.

A.İ. – *Gestalt switch* olmuş.

T.G. – Evet. Birdenbire bir şey olmuş. Onun sayesinde ben akademik hayata girdim.

A.İ. – Size epey yardımları oldu herhalde Hüseyin Batuhan’ın

T.G. – Evet çok, çok.

Raşel Grünberg – Dayısı vardı, dayısı vasıtasıyla Hüseyin Bey’le tanıştı.

A.İ. – Dayınız galiba badanacıymış değil mi hocam? Yok, boya mı yaparmış?

R.G. – Diş teknisyeni idi, hem de çok iyiydi.

A.İ. – Öyle mi?

R.G. – Hüseyin Bey’in kitaplarını görmüş, işte ya bizim çocuk da bunları okuyor demiş...

T.G. – Dayım, Hüseyin Bey’i ziyaret edince ...

A.İ. – Neden etmiş hocam?

T.G. – Russell’in kitaplarını görmüş, Hüseyin Bey ile görüşüyorlardı.

David Grünberg – Babamın dayısı sağır, dilsiz okulunda yetişmişti Almanya’da.

T.G. – Sağır dilsizdi benim dayım.

D.G. – Sağır dilsiz ve beş dil bilen biri. Nasılsa yani?

T.G. – Çok az duyulabilecek bir biçimde konuşuyordu.

D.G. – Ses çıkarabiliyordu. İngilizce, Almanca, Fransızca, Türkçe ve Rumca biliyordu aslında. Çok iyi de satranç oynuyordu. Ben birçok kez onunla oynamıştım ...

A.İ. – Hüseyin Bey’le satranç arkadaşı mı?

T.G. – Yo yo. Hüseyin Batuhan’ın karısı ...

A.İ. – Turhan Hanım.

R.G. – Turhan Hanım’ın erkek kardeşi ...

A.İ. – Turhan Hanım, Orhan Pamuk’un büyük halası mıdır?

T.G. – Evet, Turhan Pamuk.

R.G. – Turhan Hanım’ın erkek kardeşi de sağır dilsizdi. Dayısı da öyleydi. Öyle tanıştılar.

T.G. – Almanya’da gitmişler, orada sağır dilsiz okulunda tanışmışlar.

A.İ. – Orada tanışıyorlar. Hayatın tesadüflerine bakın yani.

D.G. – Dayısı, sizin okuduğunuz kitaplar gibi şeyler okuyor, demiş Hüseyin Batuhan’a. Sizi tanıştırmak istiyorum onunla demiş.

T.G. – O demiş, o kimseyle görüşmez, hiç sanmıyorum geleceğini.

A.İ. – Siz böyle münzevi, kimseyle konuşmayan. Öyle miydiniz hocam?

T.G. – Bulamıyordum konuşacak birini.

A.İ. – Çok zor bir hayatınız olmuş.

T.G. – Russell üzerine konuştuk.

A.İ. – Peki Raşel Hanım’la evli miydiniz o zaman?

R.G. – Ne zaman? Hüseyin Bey’le tanıştığı zaman mı, tabii evliydik.

T.G. – Üç çocuk sahibiydim.

A.İ. – Hangi yılda evlenmiştiniz?

T.G. – 1955’te. Üç çocuk sahibiydim. Kısa bir süre sonra babam vefat etmişti.

A.İ. – Babanız hangi yılda vefat etti hocam?

T.G. – Onu 60’ta kaybettik. Artık aile sorumluluğu üzerime yüklenmişti. Benim çok kötü bir dönemimdi. Yani birdenbire yeni hayat. Yeni bir hayat.

A.İ. – Kardeşiniz de yok değil mi hocam?

T.G. – Yok. Yoktu.

A.İ. – Raşel Hanım, Teo Bey’in okumalarını falan nasıl yorumluyordunuz? Yani ne biçim biriyle evlendim mi diyordunuz?

T.G. – Anlat hadi. Ben de merak ettim.

R.G. – Biz evliydik. O babasıyla beraber çalışıyordu. Akşam eve gelirdi, büfelerimiz vardı çok güzel büyük ...

A.İ. – Nerede oturuyordunuz? Kuzguncuk’ta mı?

R.G. – Taksimde büyük bir apartmanda.

D.G. – Annem Kuzguncuk’ta doğdu.

R.G. – Hemen daha gelir gelmez, ne merhaba ne hiçbir şey. Bir kağıt alıyordu büfenin üzerinde, tuhaf bir şeyler yazıyordu. Ben de diyordum ki ne oluyorsun, ne yazıyorsun, anlamıyordum yazdıklarını, bir sürü şeyler. Ondan sonra anladım ki, felsefeye karşı bir şeysi var. Babası ölünce bir şirkette çalışıyordu. Teo, müdürdü orada. O zaman ne olmuştu bir şey olmuştu. Kapandı o şirketi. Bu ne yapacaktı? İşsiz kaldı. Müdürdü ya, kapandı orası. Şimdi dayısı da Hüseyin Bey’le görüşüyordu. Gel seni götüreyim, dedi. Tanış onunla. O gitmek istemedi. Ben de ittim onu, git dedim, ya git dedim, ne olur bir bak.

A.İ. – Felsefeye katkıda bulunmuşsunuz Raşel Hanım.

R.G. – Mademki felsefeye meraklısın. Bir şeyler yapıyorsun. Git tanış dedim. Gidiş, o gidiş; Çok beğendi Hüseyin Bey. Ona hemen üniversitede yer verdi.

A.İ. – Ama biliyor musunuz Raşel Hanım biz öğrenciyken, öğrenciler arasında bir söylenti vardı, aslında mantık problemlerini Raşel Hanım biliyormuş. Teo Bey’e söylüyormuş yani asıl bilgi onda. Teo Bey, Raşel Hanım’dan öğreniyormuş diye. Öyle bir söylenti vardı ...

R.G. – Mantık problemlerini bilmiyordum.

A.İ. – Ama derse girerdiniz hep. Teo üstünü çıkar falan diye...

R.G. – Şimdi bu Ankara'ya gelince, tabii çocuklar küçüktü daha, ben ilkokula getirip götürüyordum onu, bir gün bir öğrencisiyle eve geldi. Ne oldu dedim, niye geldin böyle? Of fenalık geçirdim, dedi. Onun için çocuk beni getirdi eve kadar, dedi. Ben yalnız gitmem dedi artık üniversiteye. Eyvah, ne yapacağım üç çocuk var, dedim. Çocuklar bundan böyle servis arabalarıyla Çankaya'daki Halide Edip İlkokulu'na gitmeye başladılar. Ben de mecburen onunla her gün okula gelmeye başladım.

A.İ. – Yemek yapıyordunuz odada değil mi?

R.G. – Orada o zaman güzel kantin falan, restoran yoktu. Ben evden sefertaslarıyla bir çantaya koyuyordum. Ocak getirdim, elektrik ocağı.

A.İ. – Bir elektrik ocağı vardı.

R.G. – Evet elektrik ocağı sayesinde odada öğlen yemeğimizi yiyorduk. Bir kere taksiye binerken o taslardan biri açılmasın mı ve döküldü hepsi. Ondan sonra ben dedim ki Teo'ya; artık bu olmaz böyle, dedim. O zaman kafeterya açılmıştı. O zaman getirmedim artık. Kafeteryaya gitmeye başladık. Ama benim daktilom vardı.

A.İ. – Teo Bey'in bütün notlarını siz yazıyordunuz.

R.G. – Şimdi daktiloya para veriyorduk, yazsınlar diye; sınavlarını, yazdığı makaleleri falan

A.İ. – Bir de bir sürü mantık işaretleri var, zordur onları yazmak

R.G. – Evet tabii. Ben dedim ki Teo'ya; gel dedim matbaaya gidelim benim yazımı görsünler, dedim. Gittik bir gün, dedik ki biz durmadan böyle para veriyoruz daktiloyla yazdırmak için, gerçi ben daktilo biliyordum ama yetiştiremiyordum. Yazımı görünce böyle hayret ettiler. Benim yazım çok güzel methetmek gibi olmasın. Dediler ki, bu yazı dedi daktilodan daha güzel, üstelik de siz yanlış yapmıyorsunuz, bakıyorsunuz, yanlış varsa düzeltiyorsunuz. Hemen kabul ettiler. Ondan sonra benim yazımla; bütün kitaplarını ben yazdım elde; ondan sonra matbaaya verdik.

A.İ. – Ne güzel bir yardımcınız varmış hocam.

R.G. – Otuz beş sene çalıştım Teo ile beraber. Orada sınavlara girdim, kontrol ettim, kopya çekmesinler diye...

D.G. – Annem iyi gözcülük yaparmış, babam böyle şeylerle uğraşmazmış, kafasında sürekli başka şeyler var tabii...

R.G. – Sonra baktım ki bunlar böyle aynı cevapları veriyordu ya, baktım ki böyle hepsi sıradan kopya çekiyorlar. Onun üzerine Teo'ya dedim ki bir sağ, bir sol yap, bir sol, bir sağ yap. Yani iki ayrı takım soru hazırladık.

A.İ. – Yerlerini değiştirdiniz.

R.G. – Öndekine bakınca kopya etse bile yanlış olacak. Öyle hallettik o işi. Yoksa hepsi A, A, A. Ooo dedim bunların hepsi AA alıyor.

T.G. – Kopya çekiyorlardı biliyorum.

R.G. – Böyle hallettik işi. Otuz beş sene çalıştık hep ne yapalım. Sonra ben rahatsızlandım. Artık gelemedim. Zaten o da emekli olmuştu.

A.İ. – Ama Teo Bey'in hep bir saygın yeri oldu. Ben hatırlıyorum üniversitede. Hocam mühendislikteki, fen-edebiyattaki, mimarlıktaki bütün hocaların hepsi size hürmet ederler.

Hakikaten bir “scholar” deyince, hah Teo Grünberg gibi olur. Çünkü siz o kadar kendinizi vakfetmişsiniz ki yaptığınız işe, bir örnektiniz yani biz öğrenciler için de öyleydiniz. Diğer hocaların hep dünyayla ilgisi var. İşte bir yerlerden para almak veya ne bileyim daha başka dünyevi işler. Hocam tamamen yaptığı işe kendini adanmış, belki üniversitemizde tek örnekti. Müthiş bir şey.

T.G. – Ankara’da ODTÜ dışında da öğrencilerim olmuştu. Örneğin Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi’nden Şafak[Ural] benim talebemdi. İsmail Tunalı’ya İstanbul Üniversitesi’ne alınması onu ben tavsiye etmiştim.

A.İ. – Yani size hep hayrandılar ben hatırlıyorum. Çünkü bir otantik yanınız vardı hocam. Siz yani öyle birçok yahut birtakım, akademisyenlerin yaptığı gibi, öyle dışı başka içi başka birisi değildiniz. Hayatınız yani okulda nasılsanız eve gelince de aynı şeyi yapan, problemlere kendini adanmış, çözmeye çalışan, heyecan duyan bir insandınız gerçekten.

R.G. – Öğrencilere çok yardım ederdi.

A.İ. – Evet gerçekten öyleydi. Ve güzel öğrenciler de yetiştirdiniz hocam belki tam gönlünüze göre olmamıştır ama.

T.G. – Ciddi olarak söyleyebilirim. Öğrencilerimi yetiştirmeyi, kendi bilimsel çalışmalarımın üstünde tuttum.

A.İ. – Yıllarca hizmet ettiniz; kurs verdiniz, hocam. Lise öğretmenlerine mantık dersleri verdiniz.

T.G. – Değerli bir öğrenci buldum mu, kendimi ona vakfederdim.

A.İ. – Mesela hocam Adnan Onart, işte Suvar [Kösearif] aynı şekilde. Rahmetli oldu. David de öyle değil mi?

T.G. – Biri de işte karşımda duruyor.

A.İ. – Estağfurullah hocam, ben sizin çok iyi öğrenciniz olamadım; hep size hayranlık duydum ama.

T.G. – Ben seni tanıdıktan sonra mutlaka ODTÜ’ye istedim.

A.İ. – Benim ODTÜ’ye geçmemde sizin çok büyük yardımınız olmuştur. Taa İstanbul’aki Acıbadem’deki eve geldiniz.

T.G. – Gülümser başta tereddüt ediyordu. Yerleşmiştiniz oraya.

A.İ. – Doğru.

T.G. – Yani hemen kabullenmedi.

A.İ. – Hocam benim için inanılmaz bir şeydi. Siz benim adresimi bulup İstanbul’da eve gelmiştiniz. Öğrenci değil, bir şey değilim. Ben iki tane ders almışım Teo Bey’den, o kadar. Öyle müthiş bir şeydi hocam. Acıbadem’de evimiz vardı bizim, eve geldiniz siz.

D.G. – Sizin o zaman pozisyonunuz neydi hocam?

A.İ. – Pozisyonum, dershanede öğretilimdim. Doktoram bitmek üzereydi.

T.G. – Sen dershanede bir rekor kırmıştın. Yetmiş saat haftada.

A.İ. – Günde 14 saat ders verdiğim oldu hocam. Bir günde 14 saat. Yani sabah 8’den akşam 10’a kadar hiç durmadan ders verdiğimi hatırlıyorum. O bakımdan size de hakikaten hocam hakkınızı teslim etmem lazım.

R.G. – Birçok öğrencileri hep profesör.

A.İ. – Semiha var, yani yetiştirdiğiniz Semiha var.

R.G. – O da profesör oldu.

D.G. – Öğrencilerinin öğrencileri.

A.İ. – İskender var mesela.

T.G. – Seni, senin hatırın için değil, kendi hatırım için, yani değer verdiğim için istedim.

A.İ. – Suvar [Kösearif] için ne diyebilirsiniz hocam?

T.G. – Suvar çok yetenekliydi ama mateessüf gittikçe artan bir hastalığı vardı.

A.İ. – Peki Hüseyin Batuhan bu yazdığı kitapta söyledikleriyle bu “İspanya’da Bir Şato” galiba kitabın adı, siz rahatsız oldunuz mu hocam sizin hakkınızda yazdıkları, Cemal Yıldırım hakkında da ağır hakaret içeren sözler vardı.

T.G. – Beni abartarak bir yandan göklere çıkartırken öte yandan yerin dibine batırıyordu. Bir bakıma adeta memnunum, başkalarını sadece yerip, beni hep göklere çıkarsaydı hoş olmazdı.

A.İ. – Orada, Raşel Hanım çorabınızı yamar mı, ne öyle bir şey söylemiş galiba.

T.G. – Suyumu ve çorabımı getirir.

A.İ. – İstanbul Üniversitesi’nden ODTÜ’ye 63’de geldiniz değil mi hocam?

R.G. – 66’da geldi.

A.İ. – Altı sene İstanbul Üniversitesi.

R.G. – Bir sene deneme için kaldık. Sonra çok beğendi. Kaldık.

T.G. – İzinli geldik bir sene.

A.İ. – 66’da mı izinli geldiniz?

T.G. – 66’da. Erdal İnönü dekanı. O Hüseyin Batuhan’ı tanıyordu.

A.İ. – Biraz şüphemiz oldu Ankara’da yapabilir miyiz diye galiba?

T.G. – O zaman Erdal İnönü dekan’dı. Kemal Kurdaş da rektör. Gittik oraya, o zaman ODTÜ sözleşmeli personel alıyordu. Zaten önce bir sene. Bize bağlı değildi. Memnun kalınca ikinci sene sözleşme yeniledik.

A.İ. – Mantık dersi verdiniz değil mi o zaman hocam ilk geldiğinizde? Yalnız mantık mı verdiniz.

T.G. – İlk geldiğimde yalnız mantık verdim. Sembolik Mantık 403 ve 404

A.İ. – Öyle mi 403, 404 mü?

T.G. – 403 Sembolik mantık 1, Sembolik mantık 1’i koydurduk o dersi. Cemal Yıldırım da 303, 304’tü.

A.İ. – O da mantıktı galiba?

T.G. – Evet, ama o klasik mantık verdi. Daha sonra sembolik mantığa geçti. Sen ne aldın sen? Cemal Yıldırım’dan aldın mı meşhur 303, 304’ü.

A.İ. – Cemal Yıldırım’dan almıştım. Sizden Ali Alpar’la birlikte Inductive Logic dersini almıştık. Galiba 403, 404’ü de aldım hocam. Orada neyi okuduk?

T.G. – Benim kitabımı, notlarımı, Symbolic Logic I. ve II. cilt.

A.İ. – Evet. Son yazdığımız üç cilt değil mi hocam Yapı Kredi’den çıkan Türkçe yazdığınız.

T.G. – O, evet o, üç cilt 2000 yılında basıldı. İşte oydu onun manuscripti bin sayfa. Bin sayfa Raşel’in el yazısını METU Press kabul etti ve orada basıldı.

A.İ. – O üç ciltlik kitap. O da çok öyle dört dörtlük bir kitaptır. Mantığın hemen hemen her konusunu uygulamayla birlikte inceliyor. Dünyada galiba örneği de yoktur hocam o kadar geniş, ben hatırlamıyorum. Değil mi bilmiyorum David sen? Bu kadar kapsayıcı var mı?

D.G. – Sadece Handbook’lar var. Tek tek çeşitli konularda.

A.İ. – Siz bir kişi olarak bütün hepsini kapsadınız.

T.G. – Belki inanmayacaksın. Sekiz ayda yazdım. Tam sekiz ay sürdü.

A.İ. – Kümeler kuramını da katmışsınız ama Lemmon’un kitabından biraz farklı yapmışsınız sanırım.

T.G. – Doğru, doğru. Sen Lemmon’a devam ediyorsun değil mi?

A.İ. – Evet devam ediyorum. Onu sizden öğrenmiştim hocam.

T.G. – Sağ ol, bu beni çok mutlu etti.

A.İ. – Kümeler Kuramı’nı bana ilk öğreten sizsiniz. Gerçekten benim için de o çok büyük bir imkândı. Sağ olun o konuda da.

T.G. – Böylece bizim öğrencilerimizin hepsi de rahle-i tedrisimden geçti.

A.İ. – Kimdi Boğaziçi’nde ders veren, aynı zamanda matematikçi olan, Tarski’nin yanına gitmişti?

T.G. – Ali Karatay.

A.İ. – Ali Karatay hala devam ediyor herhalde.

T.G. – Emekli oldu ama ders veriyor.

A.İ. – O da yetenekli bir öğrenciydi.

T.G. – Çok, çok yetenekli. O hukuk öğrencisiydi. Önay’la [Sözer] beraber.

A.İ. – Hukukçuydu o da, Önay da.

T.G. – Evet, Önay asistan olmuştu. Ali Karatay dinleyici olarak Hüseyin Batuhan’ın ve benim derslerime devam ediyordu. Bir gün Ali tahtada Bernays-Schönfinkel teoremini ispatladı. Hayran kaldım. Daha önce teoremi bilmiyordu, ispatını hiçbir yerde görmemişti.

D.G. – O zaman lisans matematik değil.

A.İ. – Hukuk okumuştur.

T.G. – Ben ODTÜ’ye gelince, o mezun oldu.

T.G. – Hukuktan mezun oldu. ODTÜ’ye geldi.

A.İ. – ODTÜ’de Calculus dersi verdi değil mi?

D.G. – Ne yaptı seninle ilk geldiğinde?

T.G. – Bizde master programı yoktu. Ama ben yüksek lisans düzeyinde beşyüz kodlu, 501 ve 502 olmalı sanırım, Mathematical Logic I ve II diye dersler açtım. O dersleri Ali Karatay, Harun Rızatepe ve Cemil Akdoğan aldılar. Bir kişi daha belki vardı. Ve ondan sonra bizim tavsiyemizle Amerika’daki Pittsburgh Üniversitesi’nden bir burs aldı. Orada felsefeden yüksek lisans yaptı

A.İ. – Matematiği nereden öğrendi hocam?

T.G. – Orada felsefeden yüksek lisans yaptıktan sonra, aynı üniversitenin matematik bölümüne geçti.

D.G. – Orada yüksek lisans mı yaptı doktora mı?

T.G. – Orada önce yüksek lisans yaptı, doktorası için işte meşhur Alfred Tarski'nin bulunduğu Kaliforniya Üniversitesi'ne geçti.

A.İ. – Orada bitirdi mi hocam doktorasını Ali Karatay?

T.G. – Ali Karatay yeterliliğini verdi. Bir tek sınavı kalmıştı yeterlilik için ama yurda döndü. A.B.D. Büyük Elçiliği'nde son sınavını verecekti, ama nedense vermedi ve öyle kaldı.

A.İ. – Doktorası kaldı.

T.G. – Daha sonra Syracuse Üniversitesi'ne gitti. Felsefeden doktora yaptı.

A.İ. – Aristoteles filan galiba, öyle bir şeyden yaptı galiba ...

D.G. –Yok hocam, bir matematik felsefesi konusu, çok teknik bir şey.

A.İ. – Aristoteles'i nereden hatırlıyorum?

D.G. – Oldukça teknik bir konu. Babamın bile çok tanıdık olmadığı konular. Çok teknik bir makale de bastırdı. Elli yaşından sonra filan gitti tekrar, orada doktora yaptı geldi. Yoksa Kaliforniya'da Tarski'nin yanında direkt doktora yapmış olacaktı.

T.G. – Onun eşi tıp doktoru. O bir üniversitenin kurucusu. Bilim Üniversitesi idi. Şimdi yeni bir üniversite kurdu. Rektör oldu. Yeditepe'de dekandı tıp fakültesinde.

A.İ. – Hocam sizin felsefe arayışınıza geçelim. Siz çünkü mantık dersi veriyordunuz ama hep derdiniz ki ben filozofum yahut felsefeciyim sürekli olarak.

T.G. – Mantık bir araç.

A.İ. – Mantığın bir araç olduğunu düşünüyordunuz, öyle mi?

T.G. – Hala öyle düşünüyorum, hatta daha da fazla.

A.İ. – İlk felsefe yolculuğuna çıktığımız dönemden başlayarak, şimdi geldiğiniz yeri düşündüğünüzde, felsefede aradığınızı buldunuz mu veya daha neler, hangi problemler sizi cezbetti, çekti ve bundan sonra hangi problemlerin peşinde yürüyorsunuz, yürüyeceksiniz. Sizi felsefede çeken temel problemler nelerdir?

T.G. – Ben felsefeye başladığım zaman, asıl neyi aradığının bilincinde değildim. Ama elli yıl geçtikten sonra anladım ki, felsefe işte Aristoteles zamanında olduğu gibi, her şeyi içine alan bir uğraşı. Benim liseden beri, düşünmeye başladığım günden beri beklediğim, felsefenin içinde olduğunun tam bilincine vardım. Bu bakımdan tabii çok mutluyum. Çünkü istediğimi yapabildim. İstedğim çevrede yaşayabildim.

A.İ. – Peki problemler olarak hangi problemler sizi çekti hocam? Daha çok mantıktan çıkan felsefe problemleri miydi yoksa metafizik problemler de hep sizi düşündürüyor muydu? Hani klasik felsefenin problemleri.

T.G. – Beni başta mantıkçı pozitivist olarak beni görüyorlardı. Ama o zaman bile metafizik diyordum başka bir şey demiyordum. Daha o zaman, bilgi teorisi ve metafizikle uğraşıyordum. Mantıkçı pozitivistler, bırakın metafiziği, bilgi kuramını da kabul etmiyorlardı. Felsefeyi dil çözümlemesine indirgeyip güdük hale getirmişlerdi.

A.İ. – Peki doktora tezinizdeki iddianızı hala sürdürüyor musunuz? Yani öndayanaksız felsefenin mümkün olabileceği veya nasıl mümkün olduğu.

T.G. – Metafizik öndayanaklar elenemez.

A.İ. – Ama siz öndayanaksız derken başka bir şey anlatmak istiyordunuz. Ne anlatmak istiyordunuz?

T.G. – Bir anlamda görüşüm değişmedi. Öndayanaklar, tam bilincine varılmamış önermelerdir. Bilim adamının öndayanakları vardır. Bunlar metafizik öndayanaklar, yani varlıkla ilgili öndayanaklar. Ama bunu yapan bilim adamı, bilinçaltında bulunduruyor. Onu önermeler haline getiremiyor. Ben felsefeyi bir entelektüel psikanaliz olarak görüyorum, yani bilinçaltında veya yarı bilinçli olan öndayanakları bilinç üzerine, gün ışığına çıkarmak, onları dile getirmek.

A.İ. – Bunu da mantık yardımıyla yapmayı düşünüyorsunuz.

T.G. – Bunun aracı mantıktır. Mantık onun için gerekli.

A.İ. – Mantık sizin için bir çeşit psikanaliz imkânı yani yolu, aracı. Mantıkla psikanaliz yaptığınızı söyleyebilirsiniz.

T.G. – Evet, evet. Duyguları değil düşünceleri.

A.İ. – Orada “psiko” sözcüğünü değil de başka bir sözcük mü kullanmak gerekir?

T.G. – Yo, o da psişik. Ama duygusal değil, salt zihinsel.

A.İ. – Hangi filozoflar ilginizi çekti hocam? Mesela Quine, bildiğim kadarıyla, gençliğinizde sizi çok etkilemişti.

T.G. – Ama önce Russell.

A.İ. – Russell’dir değil mi? Hangi Russell hocam, yani hangi eseriyle Russell?

T.G. – Benim baştan sona çok beğenerek okuduğum kalın bir kitabı. *Human Knowledge: Its Scope and Limits*.

A.İ. – *Principia*’yı okudunuz mu hocam? Genellikle kimse okumaz derler. Yani siz hiç baktınız mı *Principia Mathematica*’ya?

T.G. – Benim daha lise yıllarında ve üniversitenin ilk yıllarında iki kitap elime geçti. Bunlar mantığın en zor iki kitabı. Biri *Principia*’nın kendisi.

A.İ. – Sahi mi? Nasıl oldu, nereden gelid *Principia*’ya ilginiz, dedeniz mi ilgileniyordu?

T.G. – *Principia*’yı İstanbul Üniversitesi’nde buldum.

A.İ. – Belki Reichenbach filan getirtmiştir.

T.G. – Bir de yine son derece ünlü bir kitap Hilbert ve Ackermann’ın Almanca kaleme alınmış *Grundzüge der Theoretischen Logik* isimli kitabı, yani teorik mantığın temel hatları, çizgileri. Modern mantığa ilişkin ilk bilgiler bunlardan geliyor. İstanbul Üniversitesi’nde anlattığım mantık derslerine, bu iki kitaptan hazırladım.

A.İ. – Bu iki kitaptan. Peki, sizi tereddüte düşürmedi mi farklı rotasyonlar filan?

T.G. – İngilizce çok az bildiğim için, daha çok Almanca kitaptan yararlandım. Başka kitap yoktu elimde. Ondan sonra yani, hem öğrettim, hem öğrendim hala öyle. Benim şiarım bir şeyi öğrenmek istiyorsan, onun dersini vereceksin.

A.İ. – Hala bu devam ediyor değil mi hocam?

T.G. – Evet hala her sömestre yeni bir konu anlatırım.

A.İ. – Eee sonra Quine’la nasıl tanıştınız? Yani kitaplarıyla yahut düşünceleriyle.

T.G. – İstanbul Üniversitesi’nde adım adım analitik felsefede yapılanları izledim. İşte Russell’dan sonra Quine ve sonra Carnap. Bu üçü. Üç silahşörler.

A.İ. – Quine, Almanya’da doktora yapıyor galiba, yanlış hatırlamıyorsam, öyle değil mi?

T.G. – Hayır, doktorasını Whitehead’in danışmanlığında Harvard’da yapıyor ve 2000 yılındaki vefatına kadar hep Harvard’da kalıyor.

A.İ. – Harvard’da mı? Sonra yavaş, yavaş mantık derslerinden, bilim felsefesi derslerine herhalde geçtiniz değil mi?

T.G. – Evet, evet. Bilim felsefesi aslında mantık kadar ilgimi çekti. Ben bilim felsefesini en çok Poincaré’den, yani üstat birinden okudum, Fransızca’yı çok iyi bildiğim için ...

A.İ. – Çok erken yaşlarda mı okudunuz Poincaré’yi?

T.G. – Dört tane önemli kitabını okudum ...

A.İ. – Ne zaman okudunuz hocam onları, doktoranızdan önce mi?

T.G. – Daha o tek başına kaldığım zaman, o kötü yıllardaki iyi şeylerdi. Bilim felsefesinin yabancıısı değildim ve ben Russell’ı mantık açısından çok bir nevi bilim felsefesi açısından inceledim. Onun için ben üniversitede ders vermeye başladığımda mantıkla birlikte, bilim felsefesi de ajandamdaydı.

A.İ. – Ama ilk yayınladığınız kitap mantık kitabı mıdır, yani ilk kitabınız?

T.G. – Evet, ders notlarımdan ortaya çıkan *Sembolik Mantık I*.

D.G. – Doktora tezi vardı.

A.İ. – Önce mantık kitabı sonra doktora tezi demek.

T.G. – [Thomas] Kuhn üzerinde çok çalıştım. Beş, altı makale yazdım.

A.İ. – 1980’den sonra Kuhn çalıştınız.

T.G. – Kuhn çalıştım ve birçok üniversitede Kuhn üzerine konuşmalar yaptım. Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde sık sık konuştum, çok fazla temasım oldu. İlahiyat Fakültesi’nde de konuştum.

A.İ. – Kuhn mu anlattınız orada?

T.G. – Evet.

A.İ. – Peki Kuhn’la hocam siz bir şekilde mantıksal yaklaşımı da galiba bağdaştırmaya çalıştınız. Nasıl yaptınız onu? Yani Kuhn daha çok böyle sosyolojik bir manada bakarken sizin kendinize özgü bir Kuhn yorumunuz var. Onu nasıl yaptınız yani gençlere nasıl anlatabiliriz?

T.G. – Kuhn’un kendisi benim yolumun çizgisinde. Sonraki çalışmaları da bunu kanıtlıyor.

A.İ. – Kuhn’un haberi oldu mu, sağlığında yetiştirdiniz mi, gönderebildiniz mi kendisine? Nasıl bir tepki verdi.

T.G. – Evet

D.G. – Gürol Irzık’la yazdığı bir makale var onu kastediyorsunuz değil mi? Onun yazdığı bir mektup var. *The British Journal for the Philosophy of Science*’da bir makale yayınladılar. [Bahsedilen makale: Gürol Irzık, Teo Grünberg, “Carnap and Kuhn: Arch Enemies or Close Allies?”, *The British Journal for the Philosophy of Science*, vol. 46, 1995: 285 – 307] O zaman Kuhn hayattaydı. Gürol Irzık da Amerika’daydı. Bir randevu almış, yazıyı görmüş.

Carnap'la Kuhn'u evlendiriyor. Onları Yakınlaştırıyor. Ne Carnap sanıldığı kadar çok mantıkçı pozitivist. Ne de Kuhn sanıldığı kadar irrasyonalist.

A.İ. – Çok güzel bir tez.

D.G. – İkiyi birbirine çok yakındır. Bir makale var önemli bir dergide yayınlanıyor işte. Kuhn'un haberi oluyor ve bir mektup yazıyor.

A.İ. – Size mi yazdı hocam.

D.G. – Babama ve Gürol'a, ikisine beraber. Hem makaleyi övüyor hem de sonraları basılan bir söyleşide çok çarpıcı bir cümle sarf ediyor. Eğer Carnap'ı makalede anlatıldığı gibi bilmiş olsaydım *Structure*'ı belki de hiç yazmazdım veya başka türlü yazardım gibi bir şey diyor.

A.İ. – Öyle mi yani bu makaledeki Carnap yorumunu bilmiş olsaydım *The Structure of Scientific Revolutions*'u başka türlü yazardım veya yazmazdım mı diyor? Sizde var değil mi hocam?

D.G. – *The Road Since Structure* diye bir kitap var. Bu kitapta Kuhn'un yazıları ve onunla yapılmış bir söyleşi yer alıyor.

T.G. – Onu Ahmet'e göster.

D.G. – Babamla Gürol'un makalesinden bu söyleşide de söz ediyor. [Bahsedilen kitap Thomas S. Kuhn, *The Road Since Structure*, Ed. James Conant, John Haugeland, London, The University of Chicago Press, 2000, s. 306]

A.İ. – "I probably would never have written *Structure*." Evet, müthiş bir şey.

D.G. – Bu söyleşide hem mektubundaki övgüyü tekrarlıyor ["It was a very good article"] hem de yukarıdaki cümleyi ekliyor. Hâlâ da bu makaleye çok atıf yapılıyor. *Stanford Felsefe Ansiklopedisi*, "Carnap" maddesinde de gördüm; Irzık-Grünberg makalesine gönderiyor yine.

A.İ. – Çok büyük bir çalışma yapmışsınız hocam.

T.G. – Ben Kuhn'un yanı sıra, etik ve siyaset felsefesi bağlamında [John] Rawls üzerinde de çok yoğunlaştım.

A.İ. – "Justice" kavramı üzerine. Rawls üzerine yazdınız mı hocam?

T.G. – Yok yazı yazmadım ama çok seminer verdim. Bizim İdari İlimler Fakültesinde birçok seminerler verdim. Ondan sonra Siyasal Bilgiler Fakültesinde. Ben Rawls'u onlara tanıttım, çok büyük bir ilgi çekti.

A.İ. – Rawls'u mu tanıttınız?

T.G. – Evet. Birkaç sene çalıştım. Sonra Akın [Ergüden] ilgileniyordu. Ben ona epey bir malzeme verdim.

A.İ. – Nusret Bey'le bir şeyiniz oldu mu bir yakınlığınız hocam? Nusret Hızır'la birlikte hiç çalışmadınız ama değil mi?

T.G. – Çalıştım. Hem de çok. Gel David anlat.

D.G. – Babamla biraz konuştuk da. Bir Nusret Hızır sempozyumu olmuştu. Ben ona katıldım. Babamla bir söyleşi yaptım. İlk Nusret Hızır'la birlikteliği şöyle oluyor. Doktora jürisi kurulacaktı. Babam doktorasını bitirip tez hocası Vehbi Eralp'a teslim etmişti. Bu arada babam sormuş, acaba sembolik mantık bilen hiç kimse yok mu jüriye katılacak kişi. Böyle biri var ama Ankara'da. Nusret Hızır hoca gelir mi bilmem, denilmiş. Bunun üzerine aramış babam Nusret Hızır'ı, seve seve gelirim, demiş. Ve tezden önce İstanbul'a gelmiş, İstanbul'da Dragos'ta onların meşhur bir evleri vardı Dragos Tepesi'nde, Cevizli'de.

A.İ. – Öyle mi? Nusret Hızır'ın.

D.G. – İstanbul'a geldiğinde tanışmışlar ve can ciğer dost olmuşlar babamla. İlk tanışıklığı böyle olmuş. Sonra doktora jürisine gelmiş. Hemen doktorasından birkaç sene sonra da (1966'da) babam Hüseyin Batuhan'la birlikte Ankara'ya gelince, ilişkileri Ankara'da devam etmiş Nusret Hızır'la. Bir sürü etkinliklerde bulunmuşlar burada.

T.G. – Dernek kurduk.

A.İ. – Ne derneğiymi hocam. Adı neydi?

T.G. – Türk Mantık ve Bilim Felsefesi Kurumu.

A.İ. – E, ne oldu hocam, adını hiç duymadık onun.

T.G. – 1980'e kadar devam etti.

A.İ. – Ne zaman kuruldu hocam?

D.G. – Hemen 66'da kurmuşlar. Yani gelir gelmez kurmuşlar. Nusret Hızır başkanlığında kurulmuş.

A.İ. – Kimler vardı hocam?

D.G. – Babamın dışında, Nusret Hızır, Harun Rızatepe, siyaset bilimcisi Mete Tunçay, bir de Alp Öktem isimli bir öğrencileri varmış. Ben kendisini hatırlıyorum, İsveç'te yaşıyor sanıyorum.

A.İ. – Bu Ankara Çevresi siz miydiniz hocam? *Ankara Çevresi* diye bir ara bir dergi filan çıktı. *Ankara Çevresi*.

T.G. – Önce *Ankara Çevresi*. Dernekten önce. Nusret Hızır, Harun Rızatepe, Mete Tunçay. Onlar biz gelmeden kurmuşlar Ankara'da. Sonra bizimle tanıştıktan sonra Hüseyin Batuhan ve ben de bu Ankara Çevresi'ne girdik. Biraz benim inisiyatifimle, faaliyetlerine uygun bir isim verelim dedik. "Türkiye Mantık ve Bilim Felsefesi Kurumu" adıyla resmen müracaat ettik.

A.İ. – Yayın yaptınız mı hocam hiç?

T.G. – Hayır hep konuşmalar. Seminerler.

D.G. – Ben bir şeyler söyleyeyim isterseniz. Çok sık olarak bu kurumun toplantıları oluyormuş ve toplantılar ...

A.İ. – Sen hatırlamıyorsun değil mi David? Daha sen çocuktun.

D.G. – Yok ben çocuktum. Nusret Hızır'ın eşi Neriman Hanım'ın kurduğu Ayşe Abla İlkokulu'nda toplantılar yapılmıyormuş. O zaman Kızılırmak Sokağı'ndaymış. Orada her hafta toplanırlarmış.

T.G. – Her hafta ilkokul sıralarında otururduk.

D.G. – Bir şeyi öğrendim ben. Nusret Hızır bu kurum adına Amsterdam'da 3. Mantık, Metodoloji ve Bilim Felsefesi Kongresine bir bildiriyle katılmış. Bu konuşmada ortaya çıktı, Nusret Hızır'ın sempozyuma gittiği.

A.İ. – Var mı bildirisi?

D.G. – Bildirisinin adını onlar da bilmiyordu ama katıldıklarını biliyorlar. Ben araştırarak bulabilirim gibi geliyor. Onlar arşivliyor. Çünkü babam ikincisine katılmıştı 64'te, o 67'de katılmış. Üç senede bir yapıyor. Ben 99'da Cracow'dakine katılmıştım. O bildiri bulunabilir. Babamınki ikincisi olmasına rağmen var çünkü; mutlaka en azından

abstract'larını basıyorlar. Onun için onu bulabiliriz diye düşünüyorum. Yani biraz araştırırsak, isteyebiliriz. Yazışarak.

A.İ. – Nusret Hızır bizde ders de verdi değil mi hocam? Arda Denkel'in felsefeyle ilgilenmesinde Nusret Bey'in etkisi olabilir mi? Mimaride dersler vermiş sanıyorum.

D.G. – Doğru, ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde ders vermiş.

T.G. – Bir iki sene kadar.

D.G. – Bir buçuk sene falan sanıyorum orada. Otobiyoğrafisini okumuştum bir buçuk sene mantık dersleri vermiş.

T.G. – Dekan Orhan Özgüner'di. Benim askerlik arkadaşım. Onun isteği üzerine. Mimarlar o zaman felsefeye çok merak salmıştı.

D.G. – Valla hala öyle. Öyleler felsefeye.

T.G. – Oradan bir de doktora yapan, şimdi profesör olan bir hanım [vardı].

D.G. – Emel Aközer. Tamamlamadı ama son aşamaya gelmişti neredeyse.

A.İ. – Tamamlamadı, master yaptı. Çok ders aldı. Nedense tamamlamadı. İsterse tamamlayabilirdi.

T.G. – Ama çok ders aldı.

D.G. – Çok yetenekli biriydi aslında.

T.G. – Bir gün rastladı bana, hocam ben profesör oldum, dedi.

A.İ. – Çok çalışkandı zaten.

D.G. – Birlikte ders aldık Emel Hanım'la hatırlıyorum. Sizden, bilim felsefesi derslerini birlikte almıştık. Onun bir arkadaşı daha vardı, unuttum adını, onunla beraber geliyorlardı. Mimarlıktan başka bir kadın mıydı?

T.G. – Mimarlarla çok dost olduk. Çok dostluğumuz oldu.

D.G. – Jale Erzen var.

A.İ. – Jale Hanım emekli oldu galiba?

D.G. – Bizde Estetik dersleri veriyordu.

A.İ. – Gönül Hanım vardı. Değil mi rahmetli?

T.G. – O Dil Tarih'ten doktora yaptı.

A.İ. – O da sizi çok takdir ederdi.

T.G. – Çok severdi.

A.İ. – Gönül Tansu. Neydi soyadı Tansu mu?

T.G. – Tankut.

D.G. – Çok tatlı bir hanımdı ya. Ben arada bir kahve içmeye giderdim mimarlığa, o da orada olurdu hep, konuşurduk. Severlerdi beni.

T.G. – O da çok severdi. Felsefeyi severdi.

A.İ.–Hocam Kuhn'dan sonra nasıl bir yöneliminiz oldu. Bir ara Heidegger'le filan, Fenemenojiyle ilgilendiğinizi duymuştum. Şimdi nereye doğru gidiyorsunuz?

T.G. – Heidegger'le pek ciddi değil ama Husserl'le çok ciddi ilgilendim.

A.İ.– Egzistansiyalizm sizi hiç çekmedi herhalde değil mi? Daha edebiyata yakın mı buldunuz egzistansiyalist düşünceyi?

T.G. – Edebiyat çok okudum. Sartre’ı çok severdim. Hatta felsefeci olarak da.

A.İ. – Çizgiyi nerede çekiyorsunuz hocam edebiyatla felsefe, mesela bir metin getirirler bu edebiyat metni mi felsefe mi nasıl diyebiliriz? Size göre ilk elde söyleyebileceğiniz?

T.G. – Edebiyat, geniş anlamda, her türlü yazılı malzeme alanında, felsefe de edebiyatın bir dalı.

A.İ. – Mesela Albert Camus hem filozoftur hem de edebiyatçı.

D.G. – Ben şöyle ayırıyorum; bana sorulsa soru, babamın ilk söylediğinin ilk kısmına katılırdım. Her türlü yazılı—veya sözlü de olabilir tabii—metin potansiyel olarak edebi bir metin olabilir. Onun gerçek bir edebi metin olması ise pozitif bir estetik değer yüklenebilirse gerçekleşir. O metnin dolayısıyla estetik/sanatsal değeri olması lazım. Sanatsal değer yüklediğimiz anda o edebi bir eser olmuş olabilir. Bu edebi metin olmasının zorunlu bir koşuludur. Felsefi metnin ise edebi bir değeri olması bir zorunlu koşul değildir. Ama tesadüfen ayrıca felsefi olma niteliklerinin dışında edebi bir değer de taşıyabilir. O zaman o felsefe metninin ayrıca estetik değeri de olur. Ben ayrımı bu şekilde görüyorum.

A.İ. – Peki felsefi değeri olduğunu nasıl anlıyoruz?

D.G. – O da bizi felsefe nedir sorusuna götürüyor. Benim de babamın da bu konuda görüşleri var. Babam bu konudaki son görüşlerini Anlam Kavramı Sempozyumu’nu bildirilerini basıldığı *Anlam Kavramı Üzerine Yeni Denemeler* isimli derlemede ortaya koyuyor. Sanırım yukarıda ortaya koyduğu ikinci fikir, yani “felsefe de edebiyatın bir dalı [alt kümesi]” görüşü bağlam dışı değerlendirilirse hiç te bir “Teo Grünberg görüşü” olamaz. Demek istediği, bazı edebiyat metinleri aynı zamanda felsefe metni de olabilir. Ama sadece *olabilir*. Yani alt-küme ilişkisi *zorunlu* değildir. Başka bir deyimle bu alt küme boş küme de olabilir. Dolayısıyla kavramsal olarak “felsefe” ile “edebiyat” kesişmek zorunda değildir. Babamın bu yorumu katılacağını düşünüyorum. Ancak belki de durumu şöyle kurtarabiliriz. Her türlü metin az ya da çok negatif ya da pozitif bir estetik değer taşır. Dolayısıyla her metin aslında edebi bir metindir. Bu nedenle de her felsefi metin aynı zamanda edebi bir metindir. Yani “felsefe de edebiyatın bir dalı” görüşü kanıtlandı. Babam gene haklı çıktı galiba!

T.G. – Direkt soruna cevap vermedim ama biraz ilgili, dolaylı olarak. Bana Harun [Rızatepe] şöyle diyordu. Hocam siz Quine gibi düşünüp Carnap gibi yazıyorsunuz. Quine oldukça edebi bir üslupla yazar, Carnap ise mantıksal bir dil kullanır.

A.İ. – Quine edebi bir İngilizce ile yazıyor doğru. Ancak hepsi formüle edilebilecek gibi.

T.G. – Benim tabii yazılarım edebi bir üslupla yazılmamıştı.

A.İ. – Hayatınızda hiç şiir yazdınız mı hocam?

T.G. – Hiç yazmadım, hâlbuki neredeyse herkes şiir yazıyor.

A.İ. – Peki hikâye yazdınız mı? Edebi bir şey yazdınız mı?

T.G. – Hiç yazmadım.

D.G. – Çok çok roman okudu. Fransız Kütüphanesi’ndeki bütün romanları bitirdim diyor.

T.G. – Sabah alırdım, akşam getirirdim.

D.G. – Klasikleri falan. Dostoyevski, Tolstoy, Victor Hugo, Balzac ... Tüm Fransız ve Rus edebiyatı denilebilir.

T.G. – Taksim’de oturuyordum. Orada Taksim’de Fransız Konsolosluğu orada, muazzam bir kütüphaneleri var. Küçük bir ücretle, çok küçük bir çocukken abone oldum. O gün bugün devamlı okuyordum. O, benim en büyük zevkimdi. Ve çok çeviri de vardı. Böylece yalnız Fransız Edebiyatı değil. Bu arada deneme yazıları, felsefi yazılar, bilimsel yazılar da bulunuyordu bu kütüphanede.

A.İ. – Tarihle ilginiz oldu mu hocam mesela?

T.G. – Evet, tarihi çok severim

A.İ. – Hangi tarih, siyasal tarih mi, sanat tarihi mi, medeniyet tarihi mi?

T.G. – Siyasal tarih.

D.G. – Siyaseti çok sıkı izliyor.

T.G. – Yazsaydım siyaset üzerine Kant’ın yazdığı metin gibi bir şey yazardım.

A.İ. – Düşündünüz mü hocam yahut var mı aklınızda öyle bir metin yazmak mesela dünyadaki barışın sağlanabilmesi için, adaletin tesis edilmesi için.

T.G. – Adnan Onart’la bir aralık “Barış Araştırmaları” isimli bir disiplin kurmuştuk. Yani barıştırma çatışmaları. Bir ay çalıştım bu konuda, literatür topladım. Adnan kalsaydı ...

D.G. – Bir de geçmişe dönük ekonomi olayı var. Babam çok ekonomi çalışıp dışarıdan neredeyse yazışma yoluyla doktora yapmaya niyetlenmiş. Çok sayıda eser okumuş.

A.İ. – Ne zaman yaptınız hocam bunu?

T.G. – Üniversiteye gelmeden önce. Felsefeye başlamadan önce. Çok, çok ilgimi çeker.

A.İ. – Düşünüyordunuz doktora yapmayı.

T.G. – Evet.

A.İ. – Matematiksel modelleme anlamında mı?

T.G. – Evet, “matematiksele ekonomi” olarak adlandırılan bir alan ve ben bu konuda bir aralar çok çalıştım.

A.İ. – Şu anda ilginiz sürüyor mu ekonomiye hocam?

T.G. – [John Maynard] Keynes mesela. Benim çok ilgimi çeker. Keynes aynı zamanda biliyorsun felsefeci. Probability üzerine çalışması var. [Keynes’in bahsedilen çalışmasının tam adı: *A Treatise on Probability*] Babası da zaten mantıkçıydı. John Neville Keynes. Ona hayran kalmıştım, ekonomi çalışmalarına. Mantık ile iktisat arasında bir ilişki var.

A.İ. – İçkiyle aranız nasıl hocam? Hiç gençliğinizde içki içtiniz mi?

T.G. – Bir defa.

A.İ. – Bir defa mı, ne şarap mı içtiniz?

T.G. – Bana bira adı altında arkadaşlarım, içine böyle cin min votka [katıp verdiler] bir defa.

A.İ. – Ne zaman?

T.G. – Yirmi yaşında.

A.İ. – Sigara da içmediniz değil mi?

T.G. – O da gene arkadaşlarla tek tük içtim. Hayatımda içtiğim sigara sayısı belki ondur.

A.İ. – Ne güzel. Ama sağlığınıza korudunuz. Şimdi de çok iyisiniz maşallah.

T.G. – Ne sigara ne alkol. Uzun yıllardan beri, elli yıldan beri [içmiyorum].

D.G. – Karıştırmasalardı belki biraya alışırdın ama. Onu kesin söyleyemezsin değil mi? Sarhoş olmuşsun, çok kötü olmuşsun votkayı cini karıştırınca.

T.G. – Bira, yo Allah korusun. Kimya mühendisliğimi bitirmek için bir staj gerekiyordu bir fabrikada ...

A.İ. – Nerede yaptınız?

T.G. – Bomonti’de bira fabrikasında

D.G. – Tam yerine düşmüşsün. İyi ki şarap fabrikasına düşmemişsin.

T.G. – Şişli’de. Orada yaptım. Bir ay. Ben ağzıma almadım.

A.İ. – Ama yine de o olaydan sonra tabi. Önce miydi?

T.G. – Yo, alakası yok.

A.İ. – Başka bir konuya geçmek istiyorum. Bilinç/beden ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

T.G. – Burada tamamen metafizik olarak düşünelim. Belki bilmiyorsun, bilincin bedeninin ölümünden sonra varlığını sürdürebileceğinin mantıkça olanaklı olduğuna dair bir yazı var. Ben buna katılıyorum.

A.İ. – Evet, bu da önemli bir problem değil mi felsefede?

T.G. – En önemli.

A.İ. – En önemli problem. Bilinçle beden ilişkisi mi diyelim? O manada mı, yahut bilinç nedir belki?

T.G. – Bilinç esastır. Onun için ben Husserl’i daha genç yaşlarda bulunca, son derece büyük bir yakınlık hissettim.

A.İ. – Hocam peki, şeyi nasıl açıklıyorsunuz benim mesela ağrı duymam meselesi, işte vücuduma bir takım şeyler bağlıyorlar ve ekranda dalgalar görüyorum. Bana hekim diyor ki, dişin ağrıyor. Benim diş ağrısını hissetmemle oradaki ekranda görünen dalgalar arasında nasıl bir ilişki olabilir. Nasıl izah edeceğiz bunu? Size nasıl geliyor bu problem?

T.G. – Madde ile bilinç arasındaki ilişki iki yerde var. Bir, algıda var. Madde bilinci etkiliyor. İki, iradede, istençte var. Orada bilinç maddeyi etkiliyor. İşte bu iki bağıntı büyük sır.

A.İ. – Hipnozu nasıl açıklıyorsunuz, hipnozda da bedeni etkiliyor?

D.G. – O da bir algı gibi.

A.İ. – Siz bilince öncelik veriyorsunuz.

T.G. – Evet ama fenomenalist anlamda.

A.İ. – Maddeyi nasıl açıklıyorsunuz?

T.G. – En büyük sır, madde. En kolay açıklama, madde yok. Madde işte algıların bir araya gelmesi. Russell’ın “neutral monism”ini [yansız tekçilik] düşünelim. Bilinç verileri vardır. Bunları bir araya getirme biçimine göre madde ya da düşünce olur. Madde ve zihin. Maddede de zihinde de, ne maddesel ne zihinsel olan veriler var. Dolaysız veriler. Bunları bellek sırasına göre koyarsan; o zaman kişi, “person” çıkıyor. Burada Bergson önemli.

A.İ. – Eskiden beri ilgilenir miydiniz Bergson’la yoksa yeni mi başladı?

T.G. – Ama Bergson’un mistik tarafı değil metafizik tarafı. Çok ilginç bir metafizik. Maddeyi oluşturan imgeleri belleğe eklersen o zaman zihin oluyor, belleği kaldırırsan bu imgeler maddedir, uzaydır. Zaman ve uzay. Zaman bilinçtir, uzay madde.

A.İ. – Bellek üzerine kuruyor. Şu anda öyle mi düşünüyorsunuz hocam, yani yoksa Bergson böyle düşünüyor ama ben farklı düşünüyorum diyebiliyor musunuz?

D.G. – Kuantum fiziğinin sonuçlarını da bu şekilde mi yorumluyorsun. Ne bileyim, insana geldiği zaman bunu söylüyorsun ama canlı olmayan nesnelerin varlığını nasıl açıklayacaksın. Hepsinde bilinç yok.

T.G. – Her şeyin algısından başladığımız için aynı sonuç çıkacaktır. Poincaré’de de madde gözlem bağımlıdır.

A.İ. – Hakikaten bilinç dışında bir şey olduğunu düşünüyor musunuz? Taş, toprak, su onlar nedir peki hocam? Bütün ontolojiniz bilinç üzerine mi kuruluyor? Bilinç olmayan bir şey var mıdır? O zaman Berkeley’e çok yaklaşıyorsunuz herhalde?

T.G. – Evet uzun yıllar, ben Berkeley’i ve Hume’u okumadan önce, aynen o görüşü buldum. Çok erken on altı on yedi yaşında.

A.İ. – Çok enteresan

D.G. – Hume, çok genç bir yaşta *Treatise*’ini yazmaya başlamış, sanırım on altı yaşında.

A.İ. – Müthiş bir şey gerçekten yani. Siz felsefeyle ilgilendiniz mi Raşel Hanım?

R.G. – Ben bütün yazılarını yazdım. İlgim o.

A.İ. – Size saçma geliyor mu, bunlar ne yapıyor böyle dediğiniz oluyor mu bu felsefeyle uğraşanlar?

R.G. – Ben daha evlendiğim zaman gördüm. Babasıyla beraber çalışıyordu böyle şeyleri ama...

A.İ. – Bilseydiniz evlenmez miydiniz?

R.G. – Ben kimya mühendisi olarak evlendim onunla. Üstelik kimya mühendisliğini de sevmiyordu. Yapmadı. Babasının yanında bir şirkette çalışıyordu.

A.İ. – Siz ısrar etmediniz değil mi?

R.G. – Ben ısrar ettim. Ne zaman? Babası öldükten sonra işsiz kaldı. İşsiz kalınca dayısı vardı, o Hüseyin Bey’le irtibatı vardı. Neden? Onun kayınbiraderi o da aynı şekilde dilsiz beraber Almanya’da beraber aynı okulda okudular. Görseniz o dayısı kaç lisan biliyordu böyle olduğu halde. Ben başta hiç anlamıyordum konuşmalarını sonra yavaş, yavaş öğrendim. Kaç lisan biliyordu. Fransızca, Türkçe, Almanca, Rumca ve İngilizce.

A.İ. – Siz de Fransızca biliyorsunuz değil mi Raşel Hanım?

R.G. – Ben Fransızca biliyorum evet.

D.G. – Ve İspanyolca biliyor.

A.İ. – Almanca bilir misiniz?

R.G. – Yok, Almanca bilmiyordum. Gittim bir ara öğrenmeye, ODTÜ’de dersler vardı.

A.İ. – Kayınvalidenizle nece konuşuyordunuz?

R.G. – Kayınvalidemle İspanyolca konuşuyorduk. O çok lisan biliyordu. Fransızca biliyordu, İngilizce biliyordu. Türkçesi pekiyi değildi ama konuşuyordu.

A.İ. – Türkçe konuşurduk biz. Hatırlıyorum. Hayat dolu bir kadındı. Müthiş bir kadındı.

R.G. – Çok roman okurdu. Ben evlendikten sonra gidiyordum kütüphaneden kitap alıyordum. O okuyunca ben de okuyordum. Fransızca okuyordu, İngilizce okuyordu. Ölünceye kadar, ölünceye kadar okudu.

A.İ. – Öyle bir annenizin olması da değil mi hocam sizi etkilemiştir? Çok güçlü bir kişilik anneniz anladığım kadarıyla.

T.G. – O da işte babasından gelen. Genler bana [geçti] herhalde.

A.İ. – Babanız o zaman sizi entelektüel olarak çok etkilemedi herhalde?

T.G. – Yok.

R.G. – Yok. İş adamı olmasını istiyordu. Değil mi Teo?

A.İ. – Amcanız var mıydı hocam amcanız?

T.G. – İkisi genç yaşta öldü. Küçük amcam 40 yıllarında 50 yaşında. Kendi ailemde en çok yaşayan benim, rekor bende.

A.İ. – Ama anneniz çok yaşadı değil mi?

D.G. – Seksen beş yaşında kaybettik.

T.G. – Baba tarafı demem gerekiyordu. Beni hayatta tutan muhakkak zihinsel faaliyet. Ama bir de mümkün olduğu kadar yürüyüş yapmak.

A.İ. – Yürüyüş yapıyorsunuz değil mi hocam?

T.G. – Evet evet. O çok önemli ve hoşuma gidiyor.

D.G. – Hala çok sıkı çalışıyor bu yaşta

A.İ. – Ve hala heyecanlı değil mi? Yeni şeylerin hep peşinde. E, siz hep öyleydiniz hocam hep yeni, hep yeni.

T.G. – Her sömestre yeni bir şey tabi, bilim felsefesi yapıyorum, ama her dönem yeni bir konuyu işliyoruz.

R.G. – Yeni kitapları çıktı David gösterece

D.G. – Açık öğretimle ilgili

A.İ. – Açık öğretime mi yazdınız. *Metafizik*. Ne kadar güzel.

D.G. – İskender [Taşdelen] bizlere önermişti.

A.İ. – E, ne güzel yapmışsınız.

D.G. – Aslında bir araştırma kitabı sayılmaz, ama gene de bir özgünlüğü olduğunu söyleyebiliriz.

A.İ. – Ama öyle kitaplar yazmak kolay değildir. Yani açık öğretime değil mi?

D.G. – Evet. Türkçe’de bu konuda yazılmış Analitik tarzda ilk kitap denilebilir.

A.İ. – Hocam biz öğrenciyken siz hep şey derdiniz, yahu felsefe tarihini okumayın çocuklar hepsi yanlış, peki ne yapalım hocam, gidin matematikten fizikten ders alın.

T.G. – Kendi felsefenizi [yaratın].

A.İ. – Aslında müthiş bir şey söylediğiniz. Ama şimdi öyle düşünmüyorsunuz herhalde felsefe tarihi okumak sizce anlamsız mı?

T.G. – Bütün filozoflar dikkat edersen öncekini hepsini reddediyor sil baştan.

A.İ. – Evet. Ama hiç kimse kendiyle başlayamıyor hocam muhakkak bir tarihi bir şey oluyor tabi

T.G. – Olmuyor. Öyle diyorlar, ama sonra bakıyorsunuz olmuyor.

A.İ. – Olmuyor evet. Bir ara [Kaarlo Jaakko Juhani] Hintikka çok ilginizi çekiyordu. Hintikka'nın mesela felsefe tarihinde Aristo'yla ilgilenmesi falan.

T.G. – Yalnız Aristoteles'le değil, Kant, Husserl ve Wittgenstein'la çok ilgilendi. Çeşitli makaleleri ve kitapları var bunlarla ilgili.

A.İ. – Hintikka'nın felsefe yapma tarzı size yakın mıdır hocam? Mesela felsefe tarihinden öyle problemler alıp işlemeyi hiç öyle düşündüğünüz bir çalışmanız var mı?

D.G. – Aristoteles üzerine çok ciddi metin analizi var.

A.İ. – Aristoteles var değil mi? Hangisi o?

D.G. – *Posterior Analytics*'teki bilgi kavramı üzerine, Ioanna [Kuçuradi] Hoca'nın bir aracılığıyla istenmişti. Bir Alman felsefeci derleyecekti.

A.İ. – *Boston Studies*'de çıkan mı?

D.G. – *Boston Studies*'de ki başka. “Mantıksal değişmezler” konusu.

A.İ. – Ne zaman çıktı onu bilmiyorum?

D.G. – Çok oluyor. Eski epey. Ne kadar oldu? On beş sene falan oluyor mu? Aristoteles üzerine çok ciddi bir metin analizi. [Sözü edilen makale: Teo Grünberg, A Logical Analysis of Aristotle's Conception of Knowledge, *ODTÜ İnsan Bilimleri Dergisi*, IX/1, s. 51-54.] Yunanca falan çalışmıştı. Çok ciddi bir analizi vardı.

A.İ. – O çok bilinmedi sanırım. Ben rastlayamadım.

D.G. – İkincisi İbni Sina ile ilgili. Naci Bolay'la birlikte. Öyle bir analizleri var.

A.İ. – Onu görmüştüm de, ama Aristoteles'i görmedim.

D.G. – Evet Aristoteles, bayağı yoğun bir çalışma.

A.İ. – Onu hiç bilemedik, öyle bir gitmiş gürültüye çok enteresan.

T.G. – Türkçe makalelerim topluca Yapı Kredi Yayınları tarafından basıldı, ama İngilizce makalelerimi toplu olarak bastıramadım.

A.İ. – Hocam ben bu makaleyi [Aristoteles üzerine olan] görmedim.

T.G. – Sen görsen, ben Grekçe [çalıştım]. Benim dedem bana biraz Yunanca ve Latince öğretmişti. Benim azıcık bir bilgim vardı aslında.

D.G. – Dedesi (yani benim büyük dedem), on altı dil mi ne biliyormuş.

T.G. – Aristoteles'in önemli bazı satırlarının Grekçesini okudum. Yetmedi bana çevirisi, bunu yapmak için.

A.İ. – Ne kadar güzel.

T.G. – Ben o sıralar çok iyi okumaya başlamıştım Grekçeyi.

A.İ. – Bravo. Şimdi ne var hocam gündeminizde şu anda çalıştığınız?

T.G. – Şimdi bilim felsefesi üzerinde yoğunlaştım. Ama bilim felsefesi deyince, bilim epistemolojisinden çok, bilim ontolojisi, metafizik yani.

A.İ. – Ne gibi problemler yani mesela şu problem diyebileceğiniz böyle ifade edebileceğiniz bir şey var mı? Bilim ontolojisi mesela.

T.G. – Burada en büyük problem teorik terimlerin gösterdiği nedir, neyi gösteriyorlar?

A.İ. – Ama siz Plâtoncu değilsiniz herhalde, değil mi? İşte onların ayrı bir varlığı vardır diyor musunuz?

T.G. – Şimdi Plâtonculuk, tümellerle ilgili soyut kavramlar. Ama teorik terimlerin karşılığı soyut değil. “Elektron”, “atom” derken, karşılıklarının, eğer varsa, somut olduğunu düşünüyoruz.

A.İ. – Doğru evet evet. Bunların statüsü daha farklı.

T.G. – Evet başta “abstract term” demişler ama yanlış.

A.İ. – Yani elektronu bir şekilde görüyorsunuz.

D.G. – Uzay-zamanda yer alan şeylerden bahsediyoruz. Sadece dolaysız bir biçimde gözlemlenemediği için teorik nesne diyoruz.

A.İ. – İşte kuark diyorsunuz, spin diyorsunuz.

T.G. – Şimdi sorun bunların metafiziksel statüsü nedir? Ne menem şeylerdir? Hep aynı problem. Bu bilincin dışında beden, ne bileyim, elim diyelim. Elimin varlığı bir kuarkın varlığı kadar esrarengiz bir şey.

A.İ. – Ha elinizin varlığı da aynı.

T.G. – Evet. Felsefeci gözüyle.

A.İ. – Ama siz tabi bilinç üzerinden çıktığımız için ikisi de esrarengiz oluyor.

T.G. – Bilinç, gözlem işte.

D.G. – Aslında sorun aynı.

T.G. – Aynı cevap.

D.G. – Çünkü algıların belli bir şekilde bir araya gelişi olduğu için çok fark etmeyecek. Biri mikro düzeyde olacak ama çok dolaylı gözlemlenebilecek. Makro fiziksel nesnelere ise dolaysız bir şekilde gözlemlenebilecek ama sonuçta aynı teoriye oturtulabilir.

A.İ. – Peki bunların ontolojik statüsü teori-bağımlı mıdır hocam? Yani teori değişince bunların ontolojik yapısı da değişir mi?

T.G. – Diyelim ki kütle kavramı. Newton’un kütlesiyle Einstein’ın kütlesi aynı şeyi gösteriyor mu? Anlam değişikliği var.

A.İ. – Ontolojik olarak aynı şeyi mi gösteriyor, yani “refer” ettiği şeyler aynı mıdır sizce? Anlam değişiyor ama orada varlık olarak, onlar değişiyor mu acaba?

T.G. – Aynı adı verebiliyoruz. Demek ki değişmeyen bir şey olmalı. Bu konu hala bilim felsefesinde oturmuş değil.

A.İ. – Hocam Demokritos’un atomuyla şimdiki atom. İkisine de “atom” diyoruz mesela, bir ortaklık olduğunu düşünüyor musunuz?

D.G. – Yalnız ben bir şey söyleyeceğim. Kuhn’un dediği haklıysa, yani “kütle” kavramı değişiyorsa şöyle bir sonuç çıkar; Einstein’ın kütlelerinin başka bir şeyi gösteriyor olması lazım. Çünkü orada zaten indisiyorsun. Yani aslında Newton teorisindeki kütle “kütle_N”, Einstein teorisindeki “kütle_E” diyoruz. O zaman iki ayrı terim oluyor. Aynı şeyi söylemiyoruz, değişiyor. Sözüm ona aynı şeyi söylüyoruz, hatta daha fazlası, daha önce

“kütlen” dediğimiz terimin gösterenini (*referent*) yok ediyoruz aslında. Çünkü Newton teorisi yanlış olunca, Newton’un söylediği kütle anlamında bir şeyin olmadığı da ortaya çıkmış oluyor. Buna karşılık eğer Einstein’ın teorisi doğruysa, onun kullandığı anlamdaki kütle için karşılığı olan bir varlık eskiden kabul edilen varlığın yerini almış oluyor. Dolayısıyla her iki terim aynı nesneye gönderide bulunuyor diyemeyeceğiz. Teorinin yanlışlanması varsaydığı nesneyi de kendisiyle birlikte çöpe atıyor. Sonuç olarak “kütlen” hiçbir şeyi göstermiyor, “kütle” ise, Einstein teorisi yanlışlanmadıkça, teorinin varsaydığı varlığı (niceliği) gösteriyor dememiz gerekir.

A.İ. – E o zaman onların varlığı teoriye bağlı hocam.

D.G. – Evet teorik terimlerin gösterdikleri nesnelere teoriye bağlıdır. Ama teori doğru olduğu anda onları varlıklaştırıyor aslında.

A.İ. – Ama bütün teorilerin tentatif olduğunu düşünürsek.

D.G. – Diyelim teorimiz yanlışlandı. O zaman var sayıyorduk ama yokmuş diyeceğiz. Onun için Popper’in dediği doğru.

A.İ. – Hepsi iğne ipliğiyle yani böyle duruyorlar hiçbir şeyi yok öyle mi?

D.G. – Hepsi varsayım (*conjecture*). Ancak diyelim bilimin şu andaki varsayımının doğru olma olasılığını da göz ardı etmemek gerekir.

A.İ. – Hocam yoruldu mu, kesebiliriz isterseniz?

D.G. – Güzel oldu gerçekten. Bence yeterli.

T.G. – Çok geniş bir perspektifte [konuştuk].

A.İ. – Çok fazla konuştuk. Çok teşekkür ediyorum size, Raşel Hanım’a, David’e.

T.G. – Sistemik olarak konuşamadık.

A.İ. – E olsun, zaten sistemik değil de samimi ortam daha önemli.

T.G. – Samimi olmasına samimi olmuş.

2 Ocak 2011, Ankara